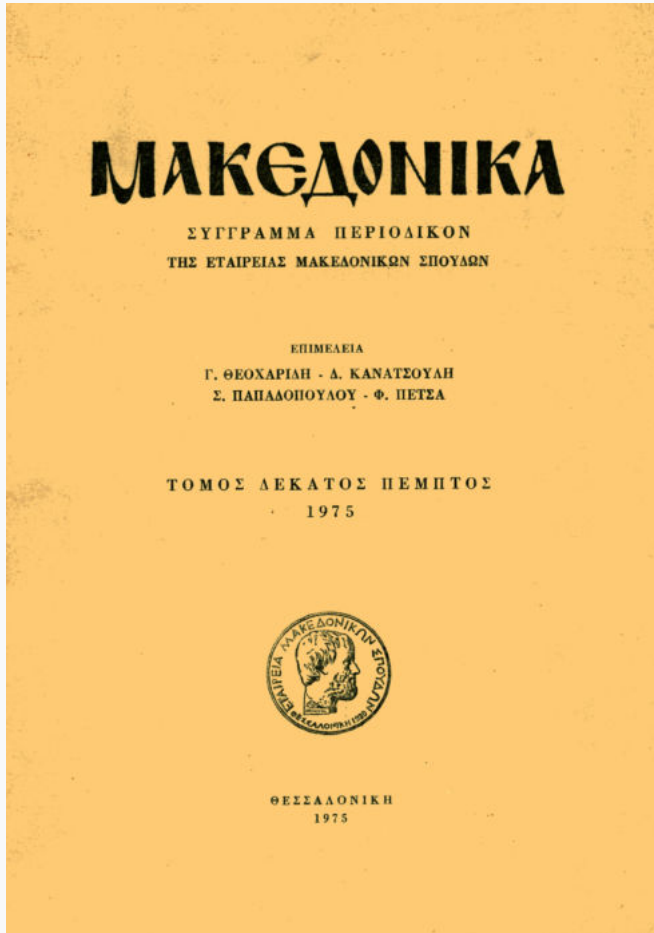

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Θεοχάρη Παζαρά, Η Ροτόντα του Αγίου Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη

Φ. Μ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.617](https://doi.org/10.12681/makedonika.617)

Copyright © 2015, Φ. Μ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. Μ. (1975). Θεοχάρη Παζαρά, Η Ροτόντα του Αγίου Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη. *Μακεδονικά*, 15(1), 395–396. <https://doi.org/10.12681/makedonika.617>

Πάντως η εργασία του συγγραφέως, ικανή νά προκαλέση πυρετόν ἐνδιαφέροντος εἰς τοὺς ἐπὶ μακρὸν ἀσχοληθέντας μὲ τὴν τοπογραφίαν τῆς Θεσσαλονίκης, προσέφερε πολλὰ, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἔρευνα εἶναι εἰς αὐτὸν εὐγνώμων.

Γ. Γ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Θ ε ο χ α ρ ῆ Πα ζ α ρ ᾶ, 'Η Ροτόντα του 'Αγίου Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 55, πίν. 39, ἔγχρ. πίν. VIII.

Τὸ 'Ίδρυμα Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ὡς Παράρτημα ἀκόμῃ τῆς 'Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν τότε, ἐγκαινίασε σειρὰ 'Ὀδηγῶν τῶν Μνημείων τῆς Θεσσαλονίκης, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι βυζαντινὰ. Στῆ σειρὰ αὕτῃ ἔχουν ἐκδοθῆ καὶ τοῦ Τόξου τοῦ Γαλερίου 'Ὀδηγὸς στὴν ἑλληνικὴ καὶ στὴν ἀγγλικὴ γλώσσα (πρβλ. «Μακεδονικόν», τ. 14, (1974), σ. 360 κ.έ.) καὶ τώρα «ἡ Ροτόντα του 'Αγίου Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη», στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα ἐπὶ τοῦ παρόντος.

'Ὁ νέος 'Ὀδηγὸς περιλαμβάνει: μιὰ τοπογραφικὴ (σ. 7-12) καὶ μιὰ ἱστορικὴ (σ. 13-14) εἰσαγωγὴ, τὸ ἱστορικὸ τῶν κατὰ καιροὺς ὀνομάτων τοῦ μνημείου (σ. 15), ἀρχιτεκτονικὴ περιγραφὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ κτίσματος (σ. 16-20), τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ ναοῦ (σ. 20-25) καὶ τῆς σημερινῆς μορφῆς τοῦ μνημείου (σ. 25-26) καὶ περιγραφὴ τοῦ διακόσμου τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ, τῆς ὀρθομαρμαρώσεως (σ. 27 κ.έ.), τῶν ψηφιδωτῶν (σ. 28-40) καὶ τῆς τοιχογραφίας τῆς 'Αναλήψεως στὸ τεταρτοσφαίριο τῆς κόγχης τοῦ 'Ιεροῦ (σ. 40-42). Τέλος γίνεται ἰδιαίτερος λόγος γιὰ τὸ μαρμάρينو ἄμβωνα, τοῦ ὁποίου σπουδαῖα μέρη ἔχουν μεταφερθῆ τὸ 1900 στὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶναι ἐκθεθειμένα στὸ Μουσεοῖο ἐκεῖ. Τὸ κείμενο συνοδεύεται ἀπὸ 11 σχεδιαγράμματα, ἀκολουθεῖ βιβλιογραφία (ποῦ φθάνει μέχρι τοῦ 1967), 39 πίνακες (I-39) καὶ ἄλλοι 8 ἔγχρωμοι (I-VIII).

Τὸ κείμενο εἶναι γραμμένο σὲ στρωτὴ δημοτικὴ. Δὲν ὑπάρχουν νέες παρατηρήσεις ἢ πορίσματα ἐρεύνης, ἀλλὰ τὰ γνωστά ἐκτίθενται μὲ ἐπιμέλεια, τάξιν καὶ σαφήνεια. Εἶναι χρήσιμο καὶ εὐχάριστο ἀνάγνωσμα. Μόνον ποῦ-καὶ-ποῦ αἰφνιδιάζεται κάπως μία κατηγορία ἀναγνωστῶν ἀπὸ φράσεις καὶ λέξεις: 'Ο *E. Dyggve, παίρνοντας ὡς βάση τῆς τριπλῆς καὶ τὰ ζωφιά στοὺς τοίχους...* (σ. 27), *μενεξελιά, μενεξελί* (σ. 35 κ.έ.) ἀντὶ μενεξεδιά-μενεξεδι *ἀναστασίου* (σ. 38) ἀντὶ ἀνέχουν. Ἐξ ἄλλου τὰ *ἑσσοράχια* εἶναι λάθος ὀρθογραφικὸ ποῦ ἐπαναλαμβάνεται πάνω ἀπὸ 10 φορές (σ. 27, 52, 54 κ.ά.) καὶ μόνον στίς λεζάντες τῶν ἐγχρωμῶν πινάκων εἶναι σωστά γραμμένο *ἑσσοράχιο*. Σὲ μιὰ νέα ἐκδοσὴ πρέπει ἐπίσης νά διορθωθοῦν τυπογραφικὰ ἴσως λάθη: *oi scenae frontis* (σ. 33 κ.έ.), *στοῖς πλίνθους* (σ. 38), καὶ νά ἐνωματοθοῦν στὴ βιβλιογραφίᾳ νεώτερες ἐκδόσεις, τίς ὁποῖες ὁ συγγραφεὺς τοῦ 'Ὀδηγοῦ περιέλαβε σὲ πολυγραφημένο φύλλο, ποῦ προσήρτησε σὲ ἀριθμὸ ἀντιτύπων (M. Vickers, 1970, E. Kleinbauer, 1972, P. Cattani, 1972, Γ. Γούναρης, «Μακεδονικόν», τ. 12 (1972), σ. 201 κ.έ., Μ. Σωτηρίου, ΔΧΑΕ 1970, σ. 1931 κ.έ. κ.λ.). Σ' αὐτὰ πρέπει νά προστεθῆ τώρα καὶ ἡ πρόσφατη ἐκδοσὴ γιὰ τὴν Καμάρα, H. P. Laubscher, Der Reliefschmuck des Galeriusbogens in Thessaloniki, Berlin 1975, ὅπου στὰ εἰσαγωγικὰ κεφάλαια συνοψίζονται οἱ ἀνασκαφικὲς καὶ ἄλλες ἔρευνες γιὰ ὁλόκληρο τὸ ἀνακτορικὸ σύμπλεγμα τοῦ Γαλερίου καὶ παρέχεται νεώτερη βιβλιογραφία, ἰδίως σὴμ. 72. Πρβλ. καὶ «Μακεδονικόν», τ. 14 (1974), σ. 358 κ.έ.

Στῆ σελ. 33 κ.έ., μακρυνοὶ τάφοι τῆς Πετραίας: 'Αραβίας καὶ ἡ scenae frons παραβάλλονται, ὡς συνήθως, πρὸς τὰ οἰκοδομήματα πίσω ἀπὸ τοὺς μάρτυρες στὰ ψηφιδωτὰ. Θά τολμοῦσα ἓνα βῆμα πῶς πέρα τώρα ποῦ ἔξερομε μιὰ ἄλλη εἰκονικὴ διώροφη πρόσοψη κτηρίου, τὴν πρόσοψη τοῦ μεγάλου τάφου στὰ Λευκάδια. Ἐκεῖ ὁ νεκρὸς εἰκονίζεται σάν τοιχογραφία στὸν τοῖχο τοῦ βόθρου τῆς εἰκονικῆς στοᾶς τοῦ ἰσογείου, ἀκολουθώντας τὸν ψωχοπομπὸ 'Ερμῆ πρὸς τὸν Κριτὴ Αἰακὸ, γιὰ ν' ἀποδείξῃ ὡς *ὄψωστατήν τὴν ψυχήν*. Ἐδῶ οἱ Μάρ-

tures έχουν βγή μπρός από τα εικονικά κτήρια κι έγιναν μεγάλοι, όπως επιβάλλει ἡ ὑπόσταση τῆς ζώνης αὐτῆς τῶν ψηφιδωτῶν ἀπὸ τὸ ἔδαφος.

Κάτι καινούργιο θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ λεχθῆ στὸν Ὁδηγὸ γιὰ τὴ Ροτόντα, μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Ὀκταγώνου, πού δημιουργεῖ ζητήματα ἐρμηνείας τοῦ συνόλου τοῦ ἀνακτορικοῦ συμπλέγματος.

Ἄλλ' ὅ,τι περιμένει κανεὶς ἀπὸ ἕνα μικρὸ εὐσύνοπτο, εἰκονογραφημένο Ὁδηγὸ, τὸ ἔχει στὴ «Ροτόντα» τοῦ Θεοχάρη Παζαρά, τοῦ νέου ἐλπιδοφόρου Ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Φ. Μ. ΠΕΤΣΑΣ

Τ. Κ. Καραντζαλή - Δ. Β. Γόνη, «Κώδιξ τῆς ἀλληλογραφίας» τοῦ Βοδενῶν Ἀγαθαγγέλου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 144.

Ἡ ἐργασία αὕτη περιλαμβάνει πρόλογον (σ. 5-6), εἰσαγωγήν (σ. 9-25) καὶ τὴν ἐκδοσὶν 71 ἐγγράφων (σ. 29-129) ἐκ τοῦ κώδικος ἀλληλογραφίας τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν Ἀγαθαγγέλου (1870-1875). Ἐπίλογος δὲν ὑπάρχει, ἀντ' αὐτοῦ τὴν ὅλην ἐργασίαν κατακλείει πίναξ κυρίων ὀνομάτων. Μεταξὺ τοῦ προλόγου καὶ τῆς εἰσαγωγῆς δημοσιεύεται φωτογραφία τοῦ Ἀγαθαγγέλου (σ. 7).

Ἐν προλόγῳ, ὁ ἐκ τῶν συγγραφέων ἀρχιμανδρίτης Τίτος Καραντζαλῆς ἀναφέρεται εἰς τὸ γεγονός τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Κώδικος καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἐν αὐτῷ ἀλληλογραφίας περὶ τῆς δράσεως τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν κατὰ τὰ ἔτη 1870-1871, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὠδηγήθη εἰς τὴν παρούσαν ἐκδοσὶν, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς μητροπόλεως Βοδενῶν κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδον ἢ προσπάθεια κατὰ βάσιν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας¹.

Εἰσαγωγικῶς ἀσχολοῦνται οἱ συγγραφεῖς μὲ τὴν περιγραφήν, τὸν συντάκτην, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν τρόπον ἐκδόσεως τοῦ Κώδικος, παρέχουν δὲ ἐν τέλει τῆς εἰσαγωγῆς πίνακα τῶν δημοσιευμένων ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων. Οὗτω, ὁ εἰδικὸς μελετητῆς τῶν ἐγγράφων κατατοπίζειτα πληρέστερον ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὅλης ἐργασίας.

Τὰ ἐκδιδόμενα 71 ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ Βοδενῶν Ἀγαθαγγέλου καλύπτουν τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1870 μέχρι 2 Σεπτεμβρίου 1871 καὶ δίδουν εἰκόνα τινὰ τῆς δράσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν ὡς καὶ τῶν κατ' ἀκολουθίαν ἁγώνων τοῦ Ἀγαθαγγέλου κατὰ τῶν ὀργάνων αὐτῆς. Τὰ 71 ἔγγραφα ἀναφέρονται κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὰς προσπάθειάς τῶν Βουλγάρων πρὸς κατάληψιν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Ἁγίων Ἀνυμύρων εἰς Ἐδεσσαν καὶ τῆς Παναγίας εἰς Γουμένισσαν, εἰς τὴν οὐνιτικὴν κίνησιν εἰς Γιανιτσά, περὶ τῆς ὁποίας ἐλάχιστα στοιχεῖα δίδονται, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῆς μητροπόλεως Βοδενῶν ὑπὸ τὸν Ἀγαθάγγελον πρὸς ματαιώσιν τῆς ἀνωτέρω προσηλυτιστικῆς δράσεως. Πρωτεργάται τῆς βουλγαρικῆς κινήσεως εἰς Ἐδεσσαν, Γουμένισσαν καὶ τὰ λοιπὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Βοδενῶν ἦσαν ὁ Γεώργιος Γῶγος καὶ ὁ καθηρημένος ἱερεὺς Χατζηπαῦλος (σ. 34, 115). Ἀξιοπρόσεκτον τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει μονῆ τοῦ Ζωγράφου εἶχε συμβάλει παντοίωτρόπως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Γουμένισσαν λόγῳ τοῦ μετοχίου τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ἡ ἐν λόγῳ μονὴ εἰς τὴν περιοχὴν Γουμένισσης (σ. 57). Ὁ ὁμομηματισμὸς τῶν ἐγγράφων, λίαν κατατοπιστικὸς, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἀναφερόμενα ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα, βοηθεῖ τὴν καλύπτειαν κατανόησιν γεγονότων καὶ ὀρων.

1. Βλ. σχετικῶς καὶ Δ. Γόνη, Ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειαι συμβιβασμοῦ Βουλγαριστῶν καὶ Πατριαρχικῶν εἰς Βοδενά (Ἐδεσσα), Ἀθῆναι 1973 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας»).